

θμητοί ἦσαν οἱ λαβόντες τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον, ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε καθ' ὄλον ἐκεῖνο τὸ θέμα οὐδεὶς περισώθη μοναχός, καὶ ὅτι τοιοῦτό τι συνέβη καὶ εἰς τὰ θέματα τῶν Ἀνατολικῶν καὶ τῶν Βουκελλαρίων. Ἀλλὰ τὸ καθ' ἡμᾶς ὁμολογοῦμεν ὅτι διατάζομεν νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὸ πλῆθος τῶν μαρτύρων ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Αὐτὸς ὁ κυριώτατος λόγος δι' ὃν οἱ μοναχοὶ τοσοῦτον ἐκθύμως ὑπερεμάχοντο ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῶν μοναστηρίων ἤκιστα συνεβιβάζετο πρὸς τὸν μαρτυρικὸν θάνατον. Ὅ,τι πρὸ πάντων ἐδελέαζε τοὺς τότε ἀνθρώπους καὶ ἐπειθεν αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλείπωσι τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς μερίμνας, τοὺς ἀγῶνας τοῦ πρακτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου ἦτο ὁ ἀργός, ὁ ἀφροντις, ὁ εὐπορος, ἔστιν ὅτε καὶ ἀκόλαστος βίος ὃν ἠδύναντο νὰ διάγωσιν εἰς τὰ ἀπειράριθμα ἐκεῖνα καθιδρῦματα τῆς κακῶς νοουμένης εὐσεβείας τῶν χριστιανῶν. Τοιοῦτος δὲ βίος δὲν παρεσκεύαζε συνήθως εἰς μαρτυρικὸν θάνατον. Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ὑπῆρχον καὶ τινες ἀσπαζόμενοι τὸν μοναχικὸν βίον, ἵνα σκληραγωγῆσωσιν ἑαυτοὺς μακρὰν πάσης κοινωνίας καὶ ἀσκήσωσιν ἑαυτοὺς περὶ τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῆς ψυχικῆς καὶ σωματικῆς διαίτης, ἣν ὑπελάμβανον ὡς τὸ ἔπακρον τῆς χριστιανικῆς ἀρετῆς καὶ ἀφοσιώσεως. Ἀλλ' οὗτοι ἦσαν βεβαίως εὐάριθμοι. Καὶ ἂν ἐκ τῶν εὐαριθμῶν τούτων ἀφαιρέσωμεν οὐκ ὀλίγους, ὅσοι ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ ἐπίστευσαν ὅτι δύνανται νὰ ζητήσωσιν ἀλλαχοῦ χῶρον ἀσφαλῆ πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἀσκητικοῦ αὐτῶν ἐπαγγέλματος, πειθόμεθα ἐπὶ τέλος ὅτι οἱ μάρτυρες ὑπῆρξαν ἐλάχιστοι τὸν ἀριθμὸν.

Μὴ παρασιωπήσωμεν δ' ὅτι, ἐνῶ μνημονεύονται οἱ γενικοὶ διοικηταὶ τῶν θεμάτων τῆς μικρᾶς Ἀσίας, οἱ ἀναλαβόντες καὶ διενεργήσαντες τὴν ἐκτέλεσιν τῶν κατὰ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν μοναστηρίων διαταγῶν τοῦ βασιλέως, εἰς οὓς προσθετέον καὶ τὸν παρά τινων εἰς τὴν τάξιν ἐκείνην συγκαταλεγόμενον στρατηγὸν Κρήτης Θεοφάνην Λαρδατύρην, οὐδὲν ἀναφέρεται περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν διαταγῶν τούτων εἰς τὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου θέματα τοῦ κράτους. Καὶ εἶναι πρόδηλον τὸ διατί. Εἰς τὰ ἀνατολικά θέματα τὰ πνεύματα ἦσαν πολὺ μᾶλλον παρεσκευασμένα πρὸς παραδοχὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καινοτομίας ἢ εἰς τὰ εὐρωπαϊκά. Αἱ μακραὶ φιλοσοφικαὶ συζητήσεις, ὅσαι ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς τοσαύτας παρήγαγον αἰρέσεις, καὶ φυσικῶ τῷ λόγῳ πλὴν τῶν ἄλλων προσέβαλλον πολλὰ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς λατρείας συμβόλων ὅσα περιεβάλλετο ὁ χριστιανισμός, διεξήχθησαν κυρίως ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὡς πολλάκις εἶπομεν, καὶ ἐλαχίστην ἀπήχησιν εὗρον ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐπαρχίαις. Τοῦτο δὲ διότι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις ὁ λαὸς ὑπέκλυτε πολὺ πλέον ἢ ἀλλαχοῦ εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν παραδόσεων καὶ τῶν ἔξεων τοῦ ἀρχαίου θερησκείματος. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται πρὸς τοῖς ἄλλοις διατί αὐτὸ μόνον κατὰ τὴν ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐνάτην ἐσφύζοντο ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι οὐκ ὀλίγοι ἔτι εἰδωλολάτραι. Ἐν ταῖς ἐπαρχίαις λοιπὸν ταύταις ἡ εἰκονολατρεία ἦτο διὰ πολλοὺς λόγους πολὺ ἰσχυροτέρα ἢ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁ δὲ βασιλεὺς, ὅστις τολμηρῶς μὲν καὶ ἀποτόμως ἀλλ' ὄχι καὶ ἄνευ συνέσεως τινος προέβαινεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑπὸ τῆς συνόδου αὐτοῦ ἀποφασισθέντων, ἤρχισεν εὐλόγως ἀπὸ τῶν χωρῶν εἰς τὰς ὁποίας αὕτη ἦτο δυνατόν νὰ διεξαχθῇ εὐκολώτερον, ἐλπίζων ὅτι, ἀφοῦ ἀπαξ εὐδοκιμήσῃ εἰς ἀξιόλογον τοῦ κράτους μέρος, ἤμπορεῖ ἔπειτα κατὰ μικρὸν, διὰ βαθμιαίας τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἔξεων διαδόσεως, νὰ παρεισδύσῃ καὶ εἰς τὰς κατ' ἀρχὰς ἦττον προσιτὰς αὐτῇ χώρας. Τὸ πολίτευμα τοῦτο τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἐνθυμίζει μέχρι τινὸς τὴν φειδῶ ἦν ἐδειξαν ἄλλοτε οἱ αὐτοκράτορες περὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν κατὰ τῶν ἔθνικῶν νόμων ὡς πρὸς τὴν κυρίως Ἑλλάδα (κεφ. Γ' βιβλ. Η' τοῦ δευτέρου τόμου). Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ἡ μεταρρυθμίσις ἐφάνη μᾶλλον εὐπρόσδεκτος εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Σικελίαν, ὅπου ἐπρέσβυσαν αὐτὴν ὁ τε ἀρχιεπίσκοπος Νεαπόλεως Σέργιος καὶ οὐκ